

DVIJE NOVE KNJIGE O LIBURNIJSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Jasna Gržinić: *Zoran Kompanjet – smijeh kao književna (o)poruka*,
Adamić – Katedra Čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija, 2008.
Marinko Lazzarich: *Riječki akvarel – prozno stvaralaštvo Srečka Cuculića*,
Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 2008.

1.

U proteklim jesenskim mjesecima na riječkoj književno-znanstvenoj sceni zasjale su dvije blistave zvijezde. Riječ je o dvjema knjigama koje su predstavljene javnosti, a koje govore o opusima dvaju pisaca s područja Rijeke, odnosno Liburnije: Zorana Kompanjeta i Srečka Cuculića. Knjige, kao i njihova zapažena i bogato posjećena predstavljanja, predstavljaju značajne kultur(al)ne, znanstvene i društvene činjenice na ovim prostorima jer tematiziraju ovdašnje kulturalno blago koje, usprkos postojećim znanstvenim institucijama, nije dovoljno ni adekvatno valorizirano. Zanimljivo je da oba pisca o kojima govore knjige djeluju u istom vremenu i prostoru (Kompanjet je stariji), a njihova dva različita ispisa podudaraju se smjehovnim aspektom. To nije slučajno jer upravo njime oba pisca artikuliraju stav prema povijesnim, društvenim, kulturnim, političkim prilikama/mijenama na ovim prostorima, a koje u svojim ispisima tematiziraju.

I autore knjiga povezuju mnogi čimbenici. Oboje su mladi riječki znanstvenici, zaposleni u prosvjeti (osnovna/srednja škola) i nisu (još) angažirani na nekoj od institucija koje bi im omogućile adekvatn(ij)e uvjete za znanstveni rad. Štoviše, upravo te institucije trebale bi se po prirodi stvari pobrinuti da imaju u svojim redovima ovakve mlade i vrijedne suradnike koji ovim istupom artikuliraju svoje višegodišnje bavljenje pojedinim opusima i njihovim autorima, ali i otvaraju put novim pristupima i (re)interpretacijama. Stoga, u svakom slučaju zaslužuju da se o svemu kaže koja riječ više.

Prva je javnosti predstavljena knjiga Marinka Lazzaricha *Riječki akvarel – prozno stvaralaštvo Srečka Cuculića*. To se dogodilo 9. listopada 2008. u prostoru izložbe "Glagoljica" Sveučilišne knjižnice Rijeka. O knjizi su govorili recenzenti Mladen Urem i Julijana Matanović, a Vlasta Hrvatin-Smetko kao predstavnica nakladnika – Izdavačkog centra Rijeka. Predstavljanje je uvećao i sam Srečko Cuculić sa sinom Draženom i kćeri Kim.

Prije nego kažemo više o samoj knjizi, valja reći koju i o njezinu autoru. Marinko Lazzarich rođen je u Rijeci 1960. Radi kao profesor (u zvanju profesor savjetnik) na Medicinskoj školi u Rijeci. Objavljuje stručne radove i feljtonističke zapise te sudjeluje na stručnim i znanstvenim skupovima. Na Filozofskom fakultetu u Rijeci doktorirao je disertacijom o proznom stvaralaštvu riječkog pisca Srećka Cuculića, a knjiga *Riječki akvarel* rezultat je toga znanstvenog rada. Ta knjiga, istakao je na predstavljanju Mladen Urem, znanstveno je relevantan, ali i publicistički kvalitetan tekst, što ga čini dostupnim široj javnosti. Pritom, riječima Julijane Matanović, baveći se jednim regionalnim piscem, Lazzarich otvara put koji povezuje promatrano stvaralaštvo sa središnjim tokovima hrvatske književnosti.

Polazeći od činjenice da je Cuculić plodan pisac koji nije (dovoljno) kritički i znanstveno obrađen, Lazzarich na početku svoje knjige ističe kako taj autorski ispis "zaslužuje slojevitu razradbu, usmjerenu prema objektivnoj procjeni estetskog dometa". U tom pravcu, Lazzarich ne krije i svojevrsnu emotivnu povezanost s promatranim literarnim svijetom, no istodobno ne dopušta sebi da se zaplete u mrežama vlastite subjektivnosti. Izdvojivši prozna djela Cuculićeva stvaralaštva, Lazzarich najprije ocrta kontekst u kojem su nastajala. Najprije prikazuje riječku sredinu s povijesne, sociološke, kulturološke, umjetničke i političke strane, a potom analizira Cuculićevu prisutnost i na široj hrvatskoj književnoj sceni, uočavajući njegovu neafirmiranost. U tom kontekstu Lazzaricha zanima je li marginaliziranje opusa riječkog autora utemeljeno na nekom od unutarknjiževnih/izvanknjiževnih razloga i krije li se u autorskom liku Srećka Cuculića prepoznatljiva literarna pojavnost suvremene književnosti koja se može nazvati *najriječkim piscem*.

Predstavljajući Cuculićev životni i stvaralački put, Lazzarich ističe da je taj stvaralački put bio postupan, omogućujući autoru sazrijevanje i okušavanje u raznovrsnim (prozim) oblicima, no ipak dominira roman. To stvaralaštvo dijeli u tri skupine te ih analitički prikazuje. U svojim analizama razmatra različite aspekte: tematsko-predmetni plan, likove i njihove odnose, plan izraza, kompoziciju, intertekstualne veze te kritičku obrađenost pojedinog djela. Pri tome ne idealizira promatrano stvaralaštvo te prikazuje i njegove 'slabosti': pretencioznost, zabavu, rasonodu, komunikativnost, jednostavnost, narativnost. Slijedeći kronološku putanju, Lazzarich se osvrće i na Cuculićevo prozno stvaralaštvo iz osamdesetih godina dvadesetog stoljeća te analizira i njegova dva vjerojatno najpoznatija romana: *Fijumanka* i *Ljeto s tetom Doris*. Pritom prikazuje i aktualne teorijske prijevode oko trivijalnog i netrivialnog, odnosno ljubavnih romana kao popularnih kulturnih proizvoda, pri čemu ističe da je Cuculićeva omiljena tema – mladenačko otkrivanje ljubavi.

I romani koji su nastajali u devedesetima predmet su Lazzaricheva čitanja. Tu je i proza ispovjednog karaktera, pisana čakavskim idiomom, oblikovana u romanu

Sjetnjak (2002.) koji, ističe autor, predstavlja posebnost u hrvatskoj književnosti, gdje je itekako zamjetan manjak dijalektalne proze. Zaokružujući svoje analize, Lazzarich u posljednjem poglavlju svoje knjige, naslovljenom *Komunikacijska trijada – pisac, djelo, kritičar*, sintetizira svoj pristup naglašavajući kako u svojoj plodnoj stvaralačkoj putanji Cuculić prati književne tokove ne odstupajući od stilskih smjernica svojega vremena.

Pokušavajući odgovoriti na svoja inicijalna pitanja o uzrocima Cuculićeve zanezarenosti, navodi kako je više razloga tomu: kako unutarknjiževnih, tako i izvan-tekstualnih. No, Lazzarich izdvaja i uspjele elemente: Cuculićevu prepoznatljivost u njegovoj beskompromisnoj kritici društvenih slabosti, obradu tabu-tema, pri čemu ta hrabrost ne rezultira uvijek literarnom/umjetničkom kvalitetom. Na planu izraza uočava i prisutnost elemenata smjehovnog te mediteranizam, koji je ostvaren polilingvalnošću i okrenutošću moru. Srećko Cuculić stvara u svojem gradu, godinama ispisujući respektabilni književni opus, pa Marinko Lazzarich zaključuje svoju studiju odrednicom da je riječ o *najrječijem piscu*. No, to određenje nije kruti okvir u koji je skučen pisac i njegovo stvaralaštvo, već polazište za daljnje analize i (re)interpretacije, a Lazzaricheva knjiga svakako je njihov temeljni kamen.

2.

Početak studenoga 2008. u opatijskoj Vili Angiolini predstavljena je knjiga dr. Jasne Gržinić koja govori o stvaralaštvu i životu književnika i sveučilišnog profesora Zorana Kompanjeta. Predstavljanje, koje je trajalo gotovo dva sata, događaj je *par excellence* na kulturnoj mapi Liburnije. O knjizi su govorili: dr. sc. Katica Ivanišević, koja je uz dr. sc. Vladimira Bitija recenzentica knjige, dr. sc. Amir Muzur, dr. sc. Vjekoslava Jurdana, prof. Ivanka Glogović-Klarić, maestro Dušan Prašelj, a u ime nakladnika i organizatora (Čakavska katedra Opatija i Adamić Rijeka) Marija Trinajstić, koja je vodila skup, te Goran Moravček. Tom prilikom mogli su se čuti i Kompanjetovi stihovi, pri čemu se posebno istakla učenica opatijske osnovne škole Petra Gržinić. Ulomak iz jedine Kompanjetove komedije *Šetebandjere* izveli su glumci riječkog kazališta Ivana pl. Zajca Slavko Šestak i Olivera Baljak.

Autorica se potrudila predstavljanje obogatiti multimedijalnim pristupom, pa je zahvaljujući maestru Prašelju na platnu projiciran originalan DVD sa snimkom prvog stavka Prašeljeve *Čakavske suite*, čiji je prvi dio uglazbljena Kompanjetova pjesma *Keti* (u izvedbi Marija Lipovšeka Battifiace i združenih riječkih zborova). Riječ je o začecima mjuzikla koji je trebao nastati za Kompanjetova života, no to se nije realiziralo. Tijekom predstavljanja autorica je istakla potrebu tiskanja Kompa-

njetovih sabranih djela te da se njegova rukopisna ostavština pohrani i prezentira na primjerenom mjestu.

Iako je Kompanjet ostavio zaokružen književni opus, malo je književnih kritičara i teoretičara poseglo za njime. Jasna Gržinić prihvatila se zadaće da prikaže Kompanjetov ispis u cjelini, polazeći od teze da je njegovo prepoznatljivo obilježje – *smjehovno*. Stoga se Kompanjet prikazuje kao autor kojemu je smijeh dominantna dok (re) opisuje svijet i ljude. Takva odrednica promatranog autora i njegova stvaralaštva nije nametnuta, već je prepoznata nakon višegodišnjeg autoričina bavljenja fenomenom smijeha. Naime, Jasna Gržinić (rođena 1967. u Rijeci) doktorirala je na riječkom Filozofskom fakultetu s temom *Teorijski aspekti smjehovnog i primjer Zorana Kompanjeta*. Štoviše, permanentno objavljuje stručne i znanstvene radove te sudjeluje na znanstvenim skupovima iz područja književnosti. Zaposlena je u Osnovnoj školi Turnić kao nastavnica hrvatskog jezika, a od 2006. predavačica je i na Odjelu za obrazovanje učitelja i odgojitelja pri Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli.

U svojoj knjizi ona čitatelja najprije vodi kroz "teorijsku šumu", kako je sama nasloвила svoj uvod, pojašnjavajući temeljne teorijske dosege o smijehu. Pri tome se poziva na postavke ruskih teoretičara Mihaila Bahtina i Vladimira Proppa te njemačkog teoretičara i filozofa Petera Sloterdijka. Polazeći od takvog teorijskog okvira, autorica se fokusira na Kompanjetov opus koji je nastajao u liburnijskom kontekstu (vremenu i prostoru) bogate i duge karnevalske tradicije i turbulentnog povijesnog tijeka. Tako kontekstualiziran, smijeh u Kompanjetovu ispisu autorica promatra kao spas, odnosno kao "umjetnički oblikovanu univerzalnu ljudsku težnju za pobjedom besmisla, zla, bijede i ljudske nesreće". U tom pravcu autorica analizira prvu Kompanjetovu pjesničku zbirku *Kvadri*, ne izostavljajući opće teorijske prije-pore oko čakavskog varijeteta i realizacije njegova poetskog polja.

I Kompanjetovo prozno stvaralaštvo predmet je autoričine analize, pri čemu posebno raščlanjuje ulogu lika u strukturiranju smjehovnog.

Slijedi poglavlje *Ironijsko pisanje drame*, u kojem se prikazuje Kompanjetovo dramsko stvaralaštvo, odnosno samo jedno njegovo originalno djelo – *Štebandjere ili Prevrtljivac*. No, autorica ističe kako se može govoriti o dramskom stvaralaštvu zbog Kompanjetova značajnog prevodilačkog rada, posebice adaptacija talijanskih renesansnih komediografa Goldonija i Ruzantea. Nakon analitičkih pristupa pojedinim dijelovima Kompanjetova stvaralaštva, Jasna Gržinić sintetički se osvrće za poveznicama unutar promatranog opusa. Pri tome uočava da upravo unutarknjiževne poveznice sačinjavaju dio književna stila Zorana Kompanjeta, a ljudsku prevrtljivost izdvaja kao ključnu temu. U završnom dijelu knjige priložena je i detaljna kronologija objavljivanja i prikazivanja Kompanjetovih tekstova i kazališnih uprizorenja, kao i

popis izvora o autoru i njegovu djelu. Valja istaći i popis teorijske literature, posebice o smijehu, što će omogućiti istraživačima na siromašnoj hrvatskoj smjehovnoj sceni, mnogo dragocjenih podataka, orijentira i izvora različitih vrsta.

3.

Napisavši svoje (prve) knjige, Jasna Gržinić i Marinko Lazzarich pokazali su kako pišući o lokalnim piscima ne znači ne misliti globalno. Štoviše, na globalnoj kulturološkoj karti snažno se ističe potreba ispisivanja lokalnih priča. Stoga ove prve integralne interpretacije Kompanjetova i Cuculićeva stvaralaštva p/r/okazuju prodor novi(ji)h svježi(ji)h perspektiva unutar riječke i hrvatske književno-znanstvene i teorijske scene kojima svakako treba (o)dati punu pozornost.

Vjekoslava Jurdana